

PRODUKTIV KO'NIKMALARDA AUTENTIK MATERIALLARNING TA'SIRINI MAKSIMALLASHTIRISH UCHUN STRATEGIYALAR

Sh.J.Shomurodova

*SamDChTI Ingliz tili tarixi
va grammatikasi kafedrası mudiri*

Abduraxmonov Murodbek

SamDChTI magistranti

Radjabov Jamshid

SamDChTI magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqola produktiv ko'nikmalarni (gapirish va yozish) rivojlantirish uchun til o'rganish muhitiga autentik materiallarni samarali integratsiya qilish strategiyalarini o'rganadi. U autentik materiallardan foydalanishning nazariy asoslarini, duch kelishi mumkin bo'lgan qiyinchiliklarni va ularning o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasiga ta'sirini maksimal darajada oshirish uchun amaliy yondashuvlarni o'rganadi. Bundan tashqari, u autentik kontekstlarda produktiv ko'nikmalarni rivojlantirishni baholash uchun mos bo'lgan baholash usullarini muhokama qiladi.

Kalit so'zlar: Autentik materiallar, produktiv ko'nikmalar, nutq, yozish, til o'rganish, kommunikativ kompetentsiya.

Til o'qitishda autentik materiallardan foydalanish so'ngi o'n yilliklarda katta qiziqish uyg'otdi. Dastlab pedagogik maqsadlar uchun mo'ljallanmagan autentik matnlari sifatida ta'riflangan autentik materiallar o'quvchilarga tilni tabiiy ravishda qo'llashni taklif qiladi. Ularning qabul qilish ko'nikmalar (tinglash va o'qish) uchun afzalliklari yaxshi hujjatlashtirilgan bo'lsa-da, produktiv ko'nikmalarni (gapirish va yozish) rivojlantirish uchun ularning salohiyati diqqat bilan ko'rib chiqish va strategik amalga oshirishni talab qiladi. Ushbu maqola til o'rganuvchilarda samarali ko'nikmalarni rivojlantirishga haqiqiy materiallarning ta'sirini maksimal darajada oshirish uchun samarali strategiyalarni o'rganishga qaratilgan.

Ko'pgina o'qituvchilar uchun autentik materiallar chet tili sinfi uchun til kiritish manbalari sifatida katta qiziqish uyg'otadi. Chet el qo'shiqlari singari, ular g'oyalar yoki his-tuyg'ularni etkazish uchun chinakam intilishdan kelib chiqadi va natijada, ko'pincha asosiy vazifasi tilning leksik-grammatik xususiyatlarini ko'rsatish bo'lgan uydirma matnlarga qaraganda bizga chuqurroq darajada ta'sir qilish kuchiga ega. Mashxur chet ellik tilshunos olimlardan hisoblangan Gilmore til o'qituvchisi kasbidagi mavjud amaliyotlardan norozilik hissi kuchayib borayotganini ko'radi: "Ixtirochilik va haqiqiylik tarafdorlari o'rtasida kurash davom etmoqda. Ko'rinishidan, biz paradigma o'zgarishi yoqasida turibmiz, ammo oldimizda turgan asosiy savol - aynan nimaga o'tishimiz kerak". Imkoniyatlardan o'quvchilarning lingvistik, strategik, pragmatolingvistik, shuningdek, nutqiy ko'nikmalarini rivojlantirish uchun butun dunyo bo'ylab o'qituvchilarga (internet, televizor va DVD kabi ommaviy axborot vositalari orqali) tayyor bo'lgan autentik materiallarning boyligidan foydalanishga qaratilgan kommunikativ kompetentsiya modellari asosida tuzilgan o'quv dasturidir [1, 118].

Shuningdek, har bir sohada kuzatigani kabi, chet tilini o'rganishda ham qiyinchiliklarga duch kelamiz. Asosan, produktiv ko'nikmalarni rivojlantirish borasida ko'plar jiddiy muammolarga yo'liqamiz. Bunday qiyinchiliklarni bartaraf etish va autentik materiallarning ishlab chiqarish ko'nikmalariga ta'irini oshirish uchun quyidagi strategiyalar tavsiya etiladi:

1. Ehtiyotkorlik bilan material tanlash: o'quvchilarning bilim darajalari va o'quv maqsadlariga mos keladigan, qiziqarli va mos keladigan materiallarni tanlash. Mavzu, janr va madaniy kontekst kabi omillarni ko'rib chiqish.

2. O'quvchilardan aniq kommunikativ maqsadlarga erishish uchun autentik materiallardan foydalanishni talab qiladigan vazifalarga asoslangan faoliyatni loyihalash. Ushbu

tadbirlar o'zaro ta'sir, hamkorlik va mazmunli til ishlab chiqarishni rag'batlantirishi kerak. Bunga misol qilib quyidagilarni keltirish mumkin:

- autentik dialoglar yoki yangiliklar hisobotlariga asoslangan rol o'ynash stsenariylari.
- autentik reklama yoki maqolalarga javoban elektron pochta yoki xat yozish.
- autentik ma'lumotlar yoki tadqiqot natijalari asosida taqdimotlarni tayyorlash va taqdim etish.
- autentik tarzda ommaviy axborot vositalarida taqdim etilgan dolzarb masalalar bo'yicha munozaralar yoki muhokamalarda qatnashish [2, 347].

Til sinfi uchun autentik materiallarni tanlay bilish.

Autentik materiallarning darsliklarga nisbatan ko'plab afzalliklariga qaramay, ulardan muvaffaqiyatli foydalanish oson ish emas va o'qituvchilardan tilni chuqur bilishni va o'quvchilarning qiziqishlari va ehtiyojlarini aniq his qilishni talab qiladi. Bunga ko'ra quyida umumiy ko'rsatmalar keltirilgan.

Qiziqarli matnlarni tanlash

Boshqa tilni o'rganish juda og'ir ish va talabalar o'zlarining tasavvurlarini ushlaymaydigan matnlar bilan shug'ullanishga majburlashmaydi. Sinf vaqti cheklanganligi sababli, qiziqish uyg'otish o'quvchilarni materiallarni chuqurroq o'rganishga undaydi. Masalan, o'quvchilarga filmlarning asosiy sahnalarini ko'rsatish, shuningdek, ularning to'liq versiyalarini o'z-o'zidan foydalanishlari mumkin qilish orqali biz ularni darsdan tashqari til o'rganishga ko'proq vaqt ajratishga undashimiz mumkin [3, 55].

Ko'p turli omillar birlashib, matnning qiyinligiga ta'sir qiladi - bularning ba'zilari matnlarning o'ziga xos xususiyatlari, boshqalari esa ular qo'llaniladigan o'rganish kontekstiga bog'liq. Gilmore quyidagi omillarni aniqlaydi:

- Matn uzunligi
- Leksik zichlik
- Past va yuqori chastotali lug'atning nisbati
- Grammatik yoki sintaktik murakkablik
- Matn janri (tavsiflar kabi statik janrlar dinamikdan osonroq)
- hikoyalar yoki mavhumlar, masalan, siyosiy bahslar)
- Matndagi elementlar (belgilar yoki hodisalar) soni va ularning qanchalik osonligi
- bir-biridan farqlash mumkin
- Taxmin qilingan asosiy bilim yoki idiomatik til miqdori
- Nutq tezligi
- Urg'ularning turi va xilma-xilligi
- Vizual yordam taklif etiladi (video/fotosuratlar, realiya yoki transkriptlar)

Audio-vizual matnlarni tanlash

Veb-asoslangan manbalardan yoki DVD diskalaridan olingan audio-vizual materiallarga odatda lingafon sinflarida qo'llaniladigan an'anaviy (faqat audio yoki matnli) materiallarga nisbatan ustunlik berilishi kerak. Vizual elementlar o'quvchilarga nutq joylashgan kontekst, ma'ruzachilarning yoshi va ijtimoiy pozitsiyalari yoki turli ishtirokchilar o'rtasidagi munosabatlar haqida juda ko'p miqdordagi qo'shimcha pragmatik ma'lumotlarni taqdim etishi mumkin. Kontekst tafsilotlari nutqiy va og'zaki bo'lmagan harakatlar turini belgilaydi [4, 126].

Autentik materiallar til o'rganishda samarali ko'nikmalarni rivojlantirish uchun qimmatli imkoniyatlarni taqdim etadi. Materiallarni sinchkovlik bilan tanlash va qo'llab-quvvatlashni ta'minlash, vazifalarga asoslangan faoliyatni loyihalash va tegishli baholash usullaridan foydalanish orqali o'qituvchilar o'quvchilarning kommunikativ kompetentsiyasiga autentik materiallarning ta'sirini maksimal darajada oshirishlari mumkin. Biroq, potentsial qiyinchiliklarni tan olish va o'quvchilarning o'ziga xos ehtiyojlari va kontekstlariga mos keladigan strategiyalarni moslashtirish juda muhimdir. Turli yondashuvlarning samaradorligini o'rganish va turli chet tillarni o'rganish muhitida autentik materiallardan foydalanish bo'yicha eng yaxshi amaliyotlarni ishlab chiqish uchun qo'shimcha tadqiqotlar talab etiladi.

Autentik manbalardan materiallarni ishlab chiqish juda ko'p vaqt talab qiladigan jarayon bo'lishi mumkin, shuning uchun o'qituvchilarning ish yukini kamaytirish strategiyalari, masalan, umumiy "materiallar banki"ni yaratish, institutsional ravishda tashkil etilishi kerak. Birgalikda ishlash orqali o'qituvchilar o'z materiallarining muvaffaqiyati haqida boshqalardan qimmatli fikr-mulohazalarini olishlari va dizayn qobiliyatlarini yanada oshirishlari mumkin. O'qituvchilar ham, o'quvchilar ham o'zlari ishlashni tanlagan matnlarga ko'proq sodiq bo'lishadi va bu barqaror chuqur o'rganishning yuqori darajalariga olib kelishi mumkin. Bundan tashqari, kurs mazmunini sinfdagi tadbirlar ishtirokchilari hal qilishlari sababli, u muayyan til ehtiyojlarini qondirish ehtimoli ko'proq [5, 89].

Ushbu mavzuning nomidan ko'rinib turibdiki, o'qituvchilar o'z talabalarini boshqa madaniyatning nutq jamoalarining muhitida ularni kutayotgan qiyinchiliklarga tayyorlash uchun yangi yondashuvlar va strategiyalarni izlashlari kerak.

Xulosa

Yuqorida keltirilgan autentik materiallarni tanlash va ulardan foydalanish bo'yicha ko'rsatmalar turli xil o'quv kontekstlarida qo'llanilishi uchun yetarlicha umumiy bo'lishi kerak. Ko'pgina o'qituvchilar, albatta, o'z dasturlarini ishlab chiqish erkinligiga ega bo'lmaydilar va o'z muassasalari tomonidan ma'lum darsliklardan foydalanish talab etiladi. Umid qilindiki, ular o'quvchilarda kommunikativ kompetensiyalarning keng doirasini rivojlantirish uchun mavzuli aloqalarni o'rnatish orqali autentik materiallar bilan to'ldirishlari mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Gilmore, A. (2007). Authentic materials and authenticity in foreign language learning. *Language Teaching*, 40(2), 118-p.
2. Guariento, W., & Morley, J. (2001). Text and task authenticity in the EFL classroom. *ELT Journal*, 55(4), 347-p.
3. Littlewood, W. (1981). *Communicative language teaching: An introduction*. Cambridge University Press. 55-p.
4. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Harvard University Press. 126-p.
5. Willis, J. (1996). *A framework for task-based learning*. Longman. 89-p.
6. Shomurodova Shahlo Jaxonovna. Features of semantic and stylistic transformations of stable word combinations. *International Journal of Early Childhood Special Education*. https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=lpUNsSYAAAAJ&citation_for_view=lpUNsSYAAAAJ:MXK_kJrxJIC
7. Makhzuna Ismatova. The using of coaching for scientific guidance of English learner's graduate qualifying works. https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=0mLmjKEAAAAJ&citation_for_view=0mLmjKEAAAAJ:hqOjcs7Dif8C
8. Rayhona Narzikulova. Scrutinizing materials in organizing class for high school students. *Asian Journal of Multidimensional Research*. https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Aeo3Rb0AAAAJ&citation_for_view=Aeo3Rb0AAAAJ:d1gkVwhDpl0C
9. Аслонов, Ш. (2024). The importance of Artificial Intelligence in the teaching of translation theory and practice. *Зарубежная лингвистика и лингводидактика*, 2(5), 50-53.
10. Shahram, A., Umida, K., & Zarina, R. (2020). Information technology's role in the study of foreign languages. *Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR)*, 9(3), 96-98.
11. Aslonov, S. S. (2020). O'zbek Va Ingliz Tilida Jins Mazmunini Bildiruvchi So'zlar Tahlili. *Студенческий вестник*, (16-10), 55-58.
12. Zarina, R., Shahram, A., & Umida, K. (2020). Using games to teach management in higher education institute. *Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR)*, 9(3), 49-52.